

KIRKLARELİ GELENEKSEL EVLERİNDE CEPHE DÜZENLEMESİ

Gülay APA KURTIŞOĞLU *

Özet

Osmanlı döneminde Edirne'ye bağlı kazalardan biri olan Kırklareli küçük bir yerleşim birimi olmasına rağmen oldukça zengin konut örneklerine sahiptir. Gerek İstanbul gerekse Edirne örnekleriyle büyük benzerlikler taşıyan bu yapılar dış cephe açısından da önemli örneklerdir. Cephelerde geleneksel unsurların yanı sıra neoklasik etkiler de açıkça belli olmaktadır ve cepheyi oluşturan her bir öge büyük bir özenle işlenmiştir. Ahşap, taş ve tuğla malzeme çeşitliliği içerisinde birbirinden farklı eserler ortaya çıkmıştır. Kırklareli'nde aynı mahallede bir arada yaşayan farklı din ve etnik gruplar kültürel açıdan birbirlerini etkilemişler ve oldukça zengin bir sentezin ürünü olan yapılar ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler

Geleneksel Evler, Dış Cephe, Sivil Mimari, Kırklareli

FACADE OF TRADITIONAL HOUSES IN KIRKLARELİ

Abstract

Kırklareli which was one of the districts of Edirne during the Ottoman period has rich residential unit samples although it was a small settlement. These structures which are bearing many similarities both with Istanbul and Edirne examples are important examples in terms of exterior facade. In addition to traditional elements, neoclassical effects are evident in fronts and each component constituting the facade is treated with great care. Wood, stone and brick materials in a variety of different works have emerged. Different religious and ethnic groups living together in the same neighborhood in Kırklareli have influenced each other culturally and produced buildings which are the fruits of a very rich synthesis.

Key Words

Traditional Houses, Exterior Facade, Civil Architecture, Kırklareli

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Edirne/Türkiye.
gulayapa@hotmail.com

GİRİŞ

Kırklareli, Istranca (Yıldız) dağlarının iç kenarını izleyen ve İstanbul'u Aşağı Tuna havzasına bağlayan tarihî yol (sağ yaka yolu) üzerinde bulunur.

Kırklareli'nin ne zaman kurulduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Karpodaimon, Tarpodison, Herakliya, Vrisium, Verise, Bozilli, Nerisse, Aya Saranda, Dessarakendi Eklisite, Kırkkimse, Kırkkimesne ve son olarak Kırkkilise¹ adları ile anılan şehre Rumlar tarafından Saranda Ekklesies, Bulgarlar tarafından Lozengrad adı verilmiştir.

XIV. yüzyılın ikinci yarısında, Sultan I. Murad döneminde Türk egemenliğine giren Kırkkilise², Osmanlı idaresinde önceleri Rumeli Eyaleti'nin Paşaeli Sancağı'na bağlı bir kaza iken, XVII. yüzyılda da yalnız merkez kazası olan küçük bir sancak durumundaydı. Kırkkilise, XIX. yüzyılın ilk yarısında ise Silistre Eyaleti'ne bağlı bir liva idi. 1846'daki idari düzenlemeyle, liva bu kez Edirne Vilayeti sınırları içine dâhil edilmiştir. Kırkkilise, 1854'te kaza durumuna getirilmiş ve Edirne Vilayeti'nin merkez sancağına bağlanmıştır. 1879 yılında tekrar sancak hâline getirilen Kırkkilise'ye Midye, Tırnova, Babaeski, Lüleburgaz, Ahtapolu ve Vize kazaları dâhil edilmiştir. Bu durum Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam etmiş, 1924'te çıkarılan bir kanun ile Kırklareli, il yapılmıştır. Şehirde XX. Yüzyıla kadar Türk, Bulgar, Rum ve bir miktar da Yahudi nüfusu yaşıyordu. Balkan Harbi sonrası Bulgarlar, İstiklâl Harbi döneminde Rumlar şehri terk etmişlerdir. Bunların yerlerine Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen Türk muhacirler yerleştirilmiştir³.

Şehirdeki yerleşme düzeni günümüzde, Yayla semti ile Kırklar Tepesi'nde mahallelerin gelişmesi ile oluşan Akalar Mahallesi, Doğu Mahallesi, Kocahıdır Mahallesi, Demirtaş Mahallesi, Karakaş Mahallesi ve Karacaibrahim Mahallesi'nden başka, Pınar, İstasyon, Bademlik ve Cumhuriyet Mahallelerinin de kurulmasıyla son şeklini almıştır⁴.

Araştırmamız kapsamında yer alan evler Akalar Mahallesi, Doğu Mahallesi, Demirtaş Mahallesi, Karakaş Mahallesi, Karacaibrahim Mahallesi ve Yayla Mahallesi'ndedir. Evlerin zaman içinde sahiplerinin değişmesi sebebiyle aynı ev farklı isimle anılabilmektedir. İsim karmaşasına yol açmamak

¹ Sandalcı, S., "Kırklareli İlinin Adları ve Anlamları Üzerine İnceleme", Yıldız Dağları ve Yakın Çevresi Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul 2006, s. 104.

² Kırkkilise adı, 20 Aralık 1924'te çıkarılan bir kanunla Kırklareli'ne çevrilmiştir. bkz. Dursunkaya, A.R., Kırklareli Vilayeti Tarih Coğrafya Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik, I, Kırklareli, 1948, s. 55; Akın, Veysi, "Kırklareli Adının Tarihçesi", PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:2, Denizli, 1997, s. 9-12; Sezen, T., Osmanlı Yer Adları, Ankara, 2006, s. 307; Özdeğer, Mehtap, "Vize Kazası Vakıfları (XVI. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre)", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: XXII, Sayı: 1, İstanbul, 2007, s. 168.

³ Akın, Veysi, agm., s. 9.

⁴ Yüksek, İ., Kırklareli Sivil Mimarlık Örneklerinde Pencerelerin Analizi, (TÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2004, s. 18; Yüksek, İ., Esin T., "Kırklareli Geleneksel Konut Örneklerinin Enerji Etkinliğinin Değerlendirilmesi", IX. Tesisat Mühendisliği Kongresi, İstanbul, 2005, s. 798.

için örnekler verilirken bulundukları sokak ve ev numarası ile adlandırılacaklardır.

Araştırmamızda daha önce cephe alanında pek çok araştırmada kullanılmış olan yöntem tercih edilmiştir. Cephe elemanları alt başlıklar halinde tek tek ele alınmıştır.

1. KIRKLARELİ GELENEKSEL EVLERİNDE CEPHE

Evliya Çelebi Kırkkilise'yi şöyle anlatmaktadır “Kırklareli şehrin dört yönü Karataşlık, içinde kırmızı toprak, bağ ve bahçeleri vardır ki içlerinde adam kaybolur. Her birkaç katlı kiremit damlı evler ve bahçeler içinde süslü saraylarla doludur⁵.” Kırklareli’nde her ne kadar günümüze geleneksel konutların çoğu ulaşamasa da mevcut örnekler Evliya Çelebi’nin “bahçeler içinde süslü saraylarla doludur” ifadesini doğrular niteliktedir. Kırklareli Edirne ile İstanbul arasında sıkışıp kalmış küçük bir yerleşim birimi olmasına rağmen, İstanbul yani başkent üslubu ile boy ölçüşebilecek düzeyde oldukça zengin konut örneklerine sahiptir.

Kırklareli geleneksel ahşap konutu Türk Evi’nin bazı karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Kırklareli’nde geleneksel konut çevreleri, bugün de Yayla ve Kırklar tepesi olarak bilinen tepeler üzerine konumlandırılmıştır. Binalar birbirinin manzarasını ve gün ışığını kesmeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Konutların hemen hepsi bahçelidir. Bodrum üzerine bir katlı veya bodrum üzerine iki katlıdır. Plan tipleri genellikle iç sofalı olup orta sofalı plan tipleri de görülür⁶. Ana giriş basamaklarla yükseltilmiş ve içeri çekilerek orta akstan verilmiş ve cephelere göre simetrik tasarlanmıştır. Sofa aydınlatması giriş kapısının iki yanında bulunan dar uzun pencerelerle sağlanır.

Konutların ana girişleri bahçe ile bağlantılı olmayıp doğrudan sokak ile ilişkilidir. Giriş kapılarının tam karşısında ayrıca bahçeye açılan bir kapı daha bulunmaktadır. Girişin iki yanında simetrik olarak bulunan iki oda günlük yaşam için kullanılmaktadır. Odaların hepsi sofaya açılmaktadır. İki katlı konutlarda merdiven ya girişin karşısında, sofanın bir ucunda ya da odalar arasında yer almaktadır. Yapıların bir kısmında zemin katın plan şeması içinde ocaklı-nişli-dolaplı özgün mutfaklara rastlanırken, bir kısmında ise mutfaklar yapı dışında müştemilat olarak eklenmiştir⁷.

⁵ Temelkuran, T., Aktaş, N., Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C: 5, İstanbul, 1978, s. 46.

⁶ Tandoğan, E. Kırklareli Konut Yerleşimi Üzerine Bir İnceleme, (MSÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2000, s. 106.

⁷ Hacıhafızoğlu, E. Kırklareli’nin Mevcut Geleneksel Konut Çevresinin Kültür Bağlamında İncelenmesi, (TÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2003, s. 70.

Kırklareli evlerinde yapı malzemesi olarak genellikle ahşap iskelet kullanılmış ve kerpiç, tuğla ya da hem kerpiç hem tuğla ile dolgu (dolmagöz) yapılmıştır.

Konut mimarisinde cephe karakterini oluşturan etmenlerin ön önemlisi yapıların kat adetleridir. Özellikle geleneksel konutlarda çıkma, kapı, pencere vb. yapı elemanlarının konum ve birbirleri ile ilişkileri kat adetleri ile doğrudan ilişkilenebilir. Konutlarda iki tip zemin kat oluşumu vardır. İlki yol seviyesi ile aynı kotta olan, ikincisi ise birkaç basamakla yerden yükseltilmiş zeminlerdir. Zemin katların kat yükseklikleri kullanımlarına göre değişmektedir. Hemen hemen bütün yapılarda bodrum katı mevcut olup zaman içinde yol kaplama seviyesinin yükseltilmesi neticesinde birçoğunun sokak cephesinden bodrum algısı zorlaşmaktadır.

Kırklareli evlerinde cephe karakteri genellikle çimento katkılı sıva ile sıvanmıştır. Bunun yanı sıra ahşap malzeme ile kaplı örnekler azımsanmayacak sayıdadır. Büyük konaklarda ise taş kaplama tercih edilmiştir. Ancak taş kaplama örnekler az sayıdadır.

1.1. Konut Giriş Düzenlemeleri

İster bağımsız isterse bitişik nizamlı konutların yer aldığı bölgelerde girişlerin mecburi olarak sokak cephesinden yapıldığı görülmektedir. Evlerin hem doğrudan sokakla irtibatlı olması hem de ana cepheye açılan bol miktarda pencere ve balkon düzenlemeleriyle dış dünyayla bağlantı kurulmaktadır. Buna karşı istisnai durumda bahçeden ulaşılan konut girişleri de bulunmaktadır. Kırklareli’nde konut girişleri nişli ve düz olmak üzere iki farklı tiptedir.

1.1.1. Nişli girişler

Sokak kapısı önlerinde girişler cephe hattından içeri çekilerek farklı büyüklüklerde giriş nişleri oluşturulmuştur. Giriş nişleri, sokak kotu ile aynı hizada ve daha yüksekte olmalarına göre iki farklı düzenleme göstermektedir.

Giriş sahanlığına tek yandan, iki yandan, ortadan ya da bütün giriş nişini kaplayan merdivenlerle çıkılır. Bu düzendeki merdiven yerleşimleri konut giriş kapısının yerine ve niş genişliğine göre şekillenmektedir. Yandan tek yönden merdivenle çıkılan gruba Namazgâh Cad. No:67, Yayla Cad. No:46, Dibek Geçiti Sk. No:4, Merdivenli sk. No:1, Yayla Meydanı No: 19 ve Şükran Sk. No:1 örnek verilebilir. Mehmet Akif Cad. No: 18 ile İnkişaf Sk. No:17’de giriş kapısına iki yönden merdivenlerle ulaşılır. Bütün giriş nişini kaplayan merdiven genişliği en yaygın grubu oluşturur. Laleli sk. No:4, Eski Hapishane Sk. No: 21-25, Yayla Cad. No:50, Laleli Sk. No:2, Eski Adliye Sk. No:10, Şükran Sk. No:1, Gerdanlı Çeşme Sk. No:1, Hasan Paşa Cad. No:19, Fuat Umay Cad. No:12, Mehmet Akif Cad. No:9, Kurtuluş Cad. No:52, Fev-

zi Çakmak Bulvarı No:33, Fuat Umay Cad. No:1, Koşuyolu Ara Sk. No: 15, Tevfik Sağlam Sk. No: 9 ve Mehmet Akif Cad. No:8 evlerinde merdivenler bütün giriş nişini kaplamaktadır.

Yüksek kottaki diğer bir nişli giriş ise hol biçiminde derin sahanlık oluşturan tiptir. Bu tür girişlerde basamaklar giriş sahanlığı ölçülerine göre cephe hizasından dışarı da taşabilmektedir. Örneğin Fuat Umay Cad. No: 12 evinin girişine 9 basamaklı bir merdivenle ulaşılabilir.

Derin nişli girişlerde, nişe bakan mekânların duvarında pencereler yer almaktadır. Bu pencereler giriş nişlerinin genişliklerine göre sayı ve büyüklük olarak farklılık göstermektedir. Nişin yeterli genişlikte olduğu örneklerde giriş kapısının iki yanında da pencere yer almaktadır. Laleli sk. No:4, Eski Hapishane Sk. No: 21, Eski Hapishane Sk. No: 25, Yayla Cad. No:50, Mehmet Akif Cad. No:9, Gerdanlı Sk. No: 1, Yayla Cad. No: 46, Fuat Umay Cad. No:1, Hasan Paşa Cad. No:19, Fuat Umay Cad. No:12, Koşuyolu Ara Sk. No:15 ve Mehmet Akif Cad. No:8'de nişin yan duvarlarında girişe bakan pencereler yer almaktadır. Fevzi Çakmak Bulvarı No:33, Mehmet Akif Cad. No: 18, Merdivenli Sk. No:1, Laleli Sk. No:2, Eski Adliye Sk. No:10, İnkişaf Sk. No:17, Şükran Sk. No:1, Dibek Geçiti Sk. No:4 ve Namazgâh Cad. No:67'nin giriş niş açıklığı oldukça geniş olduğu için girişin yanlarında da pencereler bulunmaktadır.

1.1.2.Düz girişler

Cephe hattıyla aynı hizadan yapılan bu giriş biçimi nişli girişlere göre daha az karşımıza çıkmaktadır. Bir ya da iki basamakla girişe ulaşılmaktadır. Kurtuluş Cad. No:52, Karakaşbey Sk. No: 24, Karakaşbey Sk. No:26, Namazgâh Cad. No:67 nolu Turan Soykan Evi yanında bulunan ve yakın yıllarda yıkılan ev ve Hacı Hasan Çeşme Sk. No:10'da yer alan evin girişleri bu gruptadır.

1.2. Konut Giriş Kapıları

Geleneksel Türk evinde konut kapıları bahçe ve bina kapıları olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kırklareli geleneksel konutlarında girişler çoğunlukla doğrudan sokaktan yapılmaktadır. Bahçeli evlerde bahçeye açılan ayrı bir kapı daha bulunmaktadır.

Cephelerin orta ekseninde ve genellikle derin bir niş içerisinde yer alan ana giriş kapıları çift kanatlı olarak yapılmışlardır ve her bir kanadı yatayda ve dikeyde farklı dizilişte olan iki ya da üç sıra tabladan meydana gelmektedir. Birbirine simetrik düzenlenen kapı kanatlarında "S" ve "C" kıvrımları, gırlantılar, kurdela motifleri, plasterler, akantus yaprakları, iç bükey dış bükey silmeler ve üçgen alınlıklar bolca kullanılmışlardır ve başkent üslubunu aratmayacak niteliktedirler. Birbirine çok benzeyen bazı örnekler aynı ustanın elinden çıkmış izlenimi uyandırmaktadır.

Bazı kapı örneklerinde, kanatların üst bölümüne ferforje kafesli pencereler açılmıştır. Kafesler üzerinde “S” ve “C” kıvrımları, akantus yaprakları yanı sıra aslan ve ejder figürleri işlenmiştir. Bu gruptaki örnekler diğerlerine göre çok daha yoğun bir süsleme programına sahiptirler ve barok özellik gösterirler. Mehmet Akif Cad. No:9 ve Yayla Cad. No:50 evlerinin giriş kapıları bu şekildedir. Ancak Kırklareli geleneksel konutlarının çoğunun ortak özelliği özenli işçilikleri ve taşıdıkları neoklasik karakterdir.

Genelde ahşap malzemeden ve çift kanatlı olarak yapılan kapıların nadiren tek kanatlı olanları da bulunmaktadır. Örneklerimizde en fazla rastlanan kanat tipi dikeyde üç tabladan oluşandır. Bir diğer dizilişte üst veya alt sıradaki tablaların iki parçadan oluşması şeklindedir.

Çift kanatlı kapıların birçoğunda her iki kanadında ölçülerinin aynı olması tercih edilmiştir. Çift kanatlı ahşap kapı kanatları 60 cm ile 70 cm arasında değişen genişliktedir. Üst aydınlatma pencereleri hariç kapı yükseklikleri 180 cm ile 220 cm arasındadır.

1.3. Pencereler

Cephede genişlikleri ve yükseklikleri aynı ve birbirine simetrik olarak düzenlenmiş pencereler hareketliliği sağlayan önemli unsurlardır.

Kırklareli evlerinde ahşap pervazlı pencereler, alınlık ve etrafını çevreleyen ahşap süslemelerle oldukça estetik bir görünüme sahiptirler. Bazı evlerde pencereler dört yönden işlemeli parçalarla çevrelenmektedir. Bu parçalarda kafes tekniğinde işlenmiş “S” ve “C” kıvrımlarından oluşan motifler yüzeye aplat edilmiştir. Bazılarında ise buna ilaveten üst bölümde üçgen alınlık yer almaktadır. Yayla Meydanı No:19, Merdivenli Sk. No:1, Namazgâh Cad. No:59, ve Namazgâh Cad. No:67’de pencerelerin etrafı dört yönden dekoratif ahşap parçalarla süslenmiştir. Laleli Sk. No:4 ve Şükran Sk. No:1’de pencerelerin üzerinde üçgen alınlık yer almaktadır.

Taş kaplamalı evlerde ya da tuğla örgülü evlerde pencereler genellikle basık kemerlidir ve pencere söveleri dışa taşırılarak vurgulanmıştır. Taş kaplama evlerde pencere sövelerinde de taş kullanılmış, tuğla olanlarda ise dışa taşkın şekilde tuğla örgü ile çevrelenip yüzeyi beton harç ile sıvanmıştır. Mehmet Akif Cad. No:8, Mehmet Akif Cad. No:9 ve Yayla Cad. No:50’de pencereler taş söveli, Eski Adliye Sk. No:10, Fuat Umay Cad. No:1, Tırnova Cad. No:1 ve Mektep Sk. No: 8, Mektep Sk. No: 10 tuğla örgü üzerine beton harç sıvalıdır. Koşuyolu Ara Sk. No:15’te yer alan ev bütünüyle tuğla örgülüdür ve cepheler sıvanmamıştır.

1.3.1. Pencere Kafesleri

Kırklareli geleneksel konutlarında pencereler çoğunlukla demir kafeslidir. Kafesler genellikle pencerelerin üst hizalarına ulaşmadan son bulurlar. Dikey demir filizlerinin uç kısımları mızrak şeklinde sonlanır ve yatay ek-

sende “C” kıvrımlı metal parçalarla birbirine bağlanırlar. Pek çok evde aynı tarzda kafes kullanılmıştır.

1.4. Duvarlar

Kırklareli evlerinde duvarlar ahşap kaplamalı, taş kaplamalı ve sıvalı olarak üç gruba ayrılmaktadır. Günümüzde sıvasız olan tek örnek bulunmaktadır.

1. grupta ahşap parçalar dikey, yatay ya da birinci katta yatay çatı katında ise dikey eksende yerleştirilerek duvarlar bütünüyle kaplanmıştır. Bazı evlerde tüm cephe bu şekilde kaplandığı gibi bazılarında ise sadece giriş cephesi kaplanmış, diğer yönlerde duvarlar kâgir olarak bırakılmıştır. Laleli Sk. No:4'te tahta parçalar dikey, Yayla Meydanı No:19, Fevzi Çakmak Bulvarı No:33, Merdivenli Sk. No:1, Namazgâh Cad. No:59, Hasan Paşa Cad. No:19, Şükran Sk. No:1 ve Dilber Sk. No:13'de yatay, Laleli Sk. No:2, Namazgâh Cad. No:67, Dibek Geçiti Sk. No:4 ve Hacı Hasan Çeşme Sk. No:10'da ise birinci katta yatay, çatı katında ise dikey çakılarak cephe kaplanmıştır.

Yayla Cad. No:50 ve Mehmet Akif Cad. No:8 evlerinde cephe taş kaplanmıştır. Eski Hapishane Sk. No: 21, Eski Hapishane Sk. No: 25, Yayla Cad. No: 46, Fuat Umay Cad. No: 1, Kurtuluş Cad. No: 52, Eski Adliye Sk. No: 10 ve İnkişaf Sk. No: 17'de duvarlar betonarme sıvalıdır.

1.5. Söveler

Pencere ve kapıları çevreleyen ahşap, taş ve tuğla söveler sıkça kullanılan elemanlardır. Ahşap söveler cephe kaplama elemanlarının ölçüleri ve pencere büyüklükleri ile uyumlu şekillerdedir. Söveler kapıların üç kenarını çevrelerken pencerelerde bazen üç bazen de dört kenarın çevrildiğini görmekteyiz. Özgün durumunu kaybetmemiş birçok sövenin etrafında ahşap süslemeler mevcuttur. Genelde pencerenin üst ve alt kısımlarında bulunan süslemelerin, bazı örneklerde pencerenin düşey kenar ortalarına kadar ulaştığı görülmektedir. Sövelerin pencere üstlerinde taş şeklinde sonlandığı örnekler de mevcuttur. Yayla Meydanı No:19, Merdivenli Sk. No:1, Namazgâh Cad. No: 59, Namazgâh Cad. No:67, Laleli Sk. No:4, Dilber Sk. No:13, Dibek Geçiti No:4 ve Şükran Sk. No:1'de pencereler ahşap sövelidir.

Tuğla sövelerin yüzeyi beton harç ile sıvanmıştır. Taş ya da tuğla örneklerde söveler basık kemerlidir. Yayla Cad. No:50 ve Mehmet Akif Cad. No:8 evlerinde pencereler taş söveli, Eski Hapishane Sk. No:21, Eski Hapishane Sk. No:25, Yayla Cad. No: 46, Fuat Umay Cad. No:1, Kurtuluş Cad. No:52, Eski Adliye Sk. No:10 ve İnkişaf Sk. No:17'de ise tuğladır.

1.6. Saçaklar

Süsleme açısından cephede dikkati çeken diğer unsurlar saçaklardır. Saçaklar bazı durumlarda çıkmanın meydana getirdiği cephe girinti-

çıkıntılarına göre kademe yaparken bazen de bütün cepheyi düz geçmektedir. Ahşap saçaklar ile taş saçaklar birbirinden farklı özelliklere sahiptir.

1.6.1.Ahşap saçaklar

Ahşap saçakların altları ahşap çıtalar ile kapatılmıştır. Bazı örneklerde süsleme amacıyla kullanılan fûruşlar tarafından desteklenmektedir. Ahşap kaplamalı evlerde saçak altlarında dış sırasına benzer şekilde veya kafes işçiliğinde işlenmiş ahşap bordürler cepheyi kuşatmaktadır. Laleli sk. No:4, Fevzi Çakmak Bulvarı No:33 ve Namazgâh Cad. No: 59'da saçak altlarında kafes işçiliğinde işlenmiş bordürler bulunmaktadır.

1.6.2.Taş ve Tuğla Saçaklar

Bu gruptaki örneklerde saçaklar silme gruplarıyla hareketlendirilmiştir. Kurtuluş Cad. No:52, Fuat Umay Cad. No:1, Tırnova Cad. No:1, Mektep Sk. No: 8, 10'da saçaklar düzdür. Bazı örneklerde saçaklar üçgen alınlıkla sonlanır. Yayla Cad. No:50, Mehmet Akif Cad. No:8, Mehmet Akif Cad. No:9 ve Koşuyolu Ara Sk. No:15 üçgen alınlıklıdır. Dalgalı saçaklı örneklerde mevcuttur ancak bu grup fazla değildir. İnkişaf Sk. No:27 ve Yayla Cad. No: 46 evlerinin saçakları dalgalı formdadır.

1.7. Plasterler

Tuğla örgülü ya da taş kaplamalı cephelerde bol miktarda kullanılmıştır. Duvar köşelerinde ve pencere aralarında kullanılan plasterler cepheyi dikey eksende bölerek hareketlilik sağlamaktadırlar. Kat silmeleriyle yatayda bölünen plasterlere silme grubunun devamında başlıklar eklenmiştir. Tuğla ile örülen plasterler beton harç ile sıvanarak daha da belirginleştirilmektedir. Yayla Cad. No:10 ve Mehmet Akif Cad. No:8'de plasterler kesme taştan örülmüştür. Eski Adliye Sk. No:10, Fuat Umay Cad. No:1, Mektep Sk. No:8-10, Tırnova Cad. No:1, Mehmet Akif Cad. No:9 ve Tevfik Sağlam Sk. No:9'da plasterler tuğla ile örülüp sıvanmıştır.

1.8. Destek Elemanları

Kırklareli geleneksel konutlarında saçak ve çıkmayı desteklemesi için iki farklı taşıyıcı cephe elemanı kullanılmıştır. Bunlar taşıyıcı özellikleriyle birlikte cephenin estetik görünümüne de etki etmektedirler. Konsol ve payanda çıkmayı, fûruş ise çatı saçağını desteklemede kullanılmıştır.

1.8.1. Konsollar

Çıkmanın cephe uzunluğuna göre konsolların yerlerinin ve sayılarının değiştiği görülmektedir. Cepheden dışa taşan sofa ya da odaları taşıyan ahşap konsollar da özenle işlenmiştir. Konsollarda barok etkiler açıkça belli olmaktadır. Dış sıraları, içbükey+dışbükey silme grupları "S" ve "C" kıvrımları dikkati çekmektedir. Hasan Paşa Cad. No: 19, Kurtuluş Cad. No: 52, Laleli Sk. No:4, Yayla Meydanı No:19, Hacı Hasan Çeşme Sk. No:10, Fevzi

Çakmak Bulvarı No:33 ve Mehmet Akif Cad. No:18'de konsollar odayı taşımaktadır.

1.8.2. Fûruşlar

Saçak altlarında, cephe yüzeyi ile saçağın arasında kullanılan fûruş, hem dekoratif hem de saçağa destek mahiyetinde kullanılmaktadır. Fûruşlar saçağın ölçüsüne göre ebatlandırılmıştır. Geniş saçaklarda uzun, dar saçaklarda kısa olarak kullanılmıştır. Üstte saçağa monte edilen kısmı ile duvara monte edilen kısmı farklı tarzda süslenmiştir. Yayla Meydanı No:19, Mehmet Akif Cad. No:18, Şükran Sk. No:1 ve Dilber Sk. No:13'te saçaklar fûruşlarla hareketlendirilmiştir.

1.8.3 Sütunlar

Kırklareli'nde iki örnek karşımıza çıkmaktadır. Karaca İbrahim mh. İnkişaf sk. No:27'de, girişte yer alan korint başlıklı iki ahşap sütun dikkati çekmektedir. Başlık yüzeyine "C" kıvrımları ve akantus yaprakları işlenmiş, sütunlar bütünüyle ince bir sıva ile kaplanmıştır.

Eski Adliye Sk. No:10'da da yanlarda yuvarlak, ortada basık kemerle birbirine bağlanan iki adet sütunla üç açıklıklı giriş bulunmaktadır.

1.9. Cephe Düzenlemeleri

1.9.1. Düz Cepheler

Kaldırım seviyesinden saçağa kadar, cephenin giriş kapısı ve pencere hariç hiçbir çıkıntı bulundurmadığı şekildir. Bu düzenlemede konut giriş biçimleri genellikle cephenin ortasındadır ve nişli ya da düz olabilmektedir.. Kırklareli evlerinde en yaygın grubu düz cepheli yani çıkmasız evler oluşturmaktadır. Hem ahşap ya da taş kaplamalı hem de tuğla örgülü sıvalı evlerde görülmektedir. Dolayısıyla malzemenin cephe çıkmalarını etkilemediği anlaşılmaktadır. Yayla Cad. No:50, Mehmet Akif Cad. No:9, Eski Adliye Sk. No:10, Mehmet Akif Cad. No:8, Mehmet Akif Cad. No: 18, Merdivenli Sk. No:1, Yayla Cad. No: 46, Laleli Sk. No:2, Dibek Geçiti Sk. No:4, Mektep Sk. No:8, Mektep Sk. No:10, İnkişaf Sk. No:17, Şükran Sk. No:1, Fuat Umay Cad. No:1 ve Namazgâh Cad. No:67 düz cephelidir.

1.9.2. Çıkmalı Cepheler

Çıkma, cephenin ortasında, sadece bir kenarında, iki kenarında ve tamamında olmak üzere dört farklı biçimde bulunmaktadır. Bitişik nizamda yapılan evlerde genelde gönye çıkma tercih edilmiştir.

Laleli Sk. No:4, Eski Hapishane Sk No:21 ve araştırmamız esnasında ayakta iken yakın bir tarihte yıkılan Namazgâh Cad. No:67 numaralı evin yanında bulunan evin birinci katında iki oda birbirine simetrik olarak iki yönde; Hacı Hasan Çeşme Sk. No:10, Fevzi Çakmak Bulvarı No:33 ve Hasan Paşa Cad. No:19'da odalar birinci katta tüm cephe boyunca; Yayla Meydanı

No:19 ve Dilber Sk. No:13'de birinci katta tek yönde tek oda; Tırnova Cad. No:1'de ise cephenin ortasında tek oda çıkma yapar.

Kırklareli evlerinde demir aksamalı bol miktarda balkon görmek mümkündür. Balkonları açık çıkma olarak değerlendirebiliriz. Balkonlar pencere önlerinde yer alan konsollarla taşındığı gibi, daha geniş ölçekli duvara monte edilmiş şekilde de olabilmektedir.

2. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İncelediğimiz örneklerin 16'ı Yayla Mahallesi'nde, 6'sı Karakaş Mahallesi'nde, 4'ü Demirtaş Mahallesi'nde, 4'ü Akalar Mahallesi'nde, 2'si Doğu Mahallesi'nde ve 2'si de Karaca İbrahim Mahallesi'nde yer almaktadır. Tarihi evlerin sayısı çok daha fazla iken yakın zamanda hızla yıkılıp yerlerine apartmanlar inşa edilmiştir.

Mahalle	Cadde / Sokak	No
Yayla	Eski Adliye Sk.	10
Yayla	Laleli Sk.	2
Yayla	Laleli Sk.	4
Yayla	Mehmet Akif Cad.	8
Yayla	Mehmet Akif Cad.	9
Yayla	Mehmet Akif Cad.	18
Yayla	Mektep Sk.	8
Yayla	Mektep Sk.	10
Yayla	Merdivenli Sk.	1
Yayla	Namazgâh Cad.	59
Yayla	Namazgâh Cad.	67
Yayla	Namazgâh Cad.	67 yanı (yıkıldı)
Yayla	Tevfik Sağlam Sk.	9
Yayla	Yayla Meydanı	19
Yayla	Yayla Cad.	46
Yayla	Yayla Cad.	50
Karakaş	Fevzi Çakmak Bulvarı	33
Karakaş	Eski Hapishane Sk.	21
Karakaş	Eski Hapishane Sk.	25
Karakaş	Hasan Paşa Cad.	19
Karakaş	Karakaşbey Sk.	24
Karakaş	Karakaşbey Sk.	26
Demirtaş	Fuat Umay Cad.	1
Demirtaş	Fuat Umay Cad.	12
Demirtaş	Hacı Hasan Çeşme Sk.	10
Demirtaş	Koşuyolu Ara Sk.	15
Akalar	Tırnova Cad.	1
Akalar	Dilber Sk.	11
Akalar	Dilber Sk.	13
Akalar	Dibek Geçiti Sk.	4
Doğu	Gerdanlı Çeşme Sk.	1
Doğu	Şükran Sk.	1
Karaca İbrahim	İnkişaf Sk.	27
Karaca İbrahim	Kurtuluş Cad.	52

İncelediğimiz evlerden üç tanesinde tarih kitabesi bulunmaktadır. Bunlar Yayla Cad. No:46 (1891), Yayla Cad. No:50 (1908) ve Fevzi Çakmak Bulvarı No:33 (1911)'te yer alan evlerdir. Her üçünde de tarihler Latin Alfabe-siyle verilmiştir. Bu durum ev sahiplerinin gayrimüslim olduğunu göstermektedir.

Kırklareli'nde XX. yüzyıla kadar Türk, Bulgar, Rum ve bir miktar da Yahudi nüfusu yaşıyordu. Bu çeşitlilik Kırklareli geleneksel evlerine zenginlik katsa da farklı inanış ve kültürdeki bu insanların inşa ettirdikleri eserlerde göze çarpan çok büyük farklılıkların görülmediği anlaşılmaktadır. Dış cephelerde görülen neoklasik etkilerin iç mekân teşekkülünde fazlaca rol almadığı ve plan tipi olarak iç sofalı ya da orta sofalı evlerin inşa edildiği görülmektedir. Dolayısıyla hangi inanca ait olursa olsun inşa edilen evlerde geleneksel Türk evinin etkilerini görmek mümkündür.

19. yüzyıl Kırkkilise Mahallelerinin geneli karma bir yapıya sahiptir. Söz konusu dönem ve bölge itibari ile gayrimüslimler ve Müslümanlar aynı mahallelerde birlikte yaşamışlardır. 19. yüzyıl Kırkkilisesi'nde Müslüman ve gayrimüslimler sosyal ve iktisadi hayatı aynı mahallelerde paylaşmışlardır⁸. Bu sebeple kültürel açıdan etkileşimin olması kaçınılmazdır ve Kırklareli evleri güçlü bir sentez örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cephede görülen neoklasik etkileri etnik olmaktan ziyade İstanbul'dan başlayarak Anadolu'ya yayılan Barok, Rokoko, Ampir gibi Avrupa'dan gelen etkilerle gerek dini gerekse sivil mimaride oluşan değişimlerin içinde de değerlendirmek gerekmektedir. Ancak Kırklareli'nde yaşayan farklı etnik grupların nüfusunun yoğun olması bu etkilerin daha hızlı ve fazla oranda uygulanmasında elbette ki etkin olacaktır. Geç Osmanlı Döneminde İstanbul ve Anadolu'nun pek çok yerinde inşa edilen konutlarla ortak paydaların olduğu görülmektedir⁹.

Kırklareli, Edirne'ye bağlı bir kaza durumunda olduğu için etkileşim içinde olduğu en yakın kültür çevresi de yine Edirne olmuştur. Cephe açı-

⁸ Kabakçı, B.B., XIX. Yüzyıl Ortalarında Kırklareli (Kırkkilise)'de Sosyal ve Ekonomik Hayat, (İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2013, s. 52.

⁹ Karşılaştırma için bkz; Sönmez, N., "Bergama Evlerinin Geleneksel ve Batı Etkili Özellikleri", Bergama Belle-ten, Sayı:8, Bergama, Eylül 1998, s. 1-83; Çıkış, S., "Modern Konut Olarak XIX. Yy. İzmir Konutu: Biçimsel ve Kavramsal Ortaklıklar", METU JFA, Sayı:2, 2009, s. 211-233; Pilehverian, H., Bergama XIX. Yüzyıl Sivil Mimarlık Örnekleri Üzerine Bir Araştırma, (YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1995; Urfaloğlu, N., Antalya, Isparta ve Burdur Evlerinde Cephe Biçimleniş, (YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1995; Dökmeci, V., Yürekli, H., Erkök, F., İstanbul'da Konut Girişleri ve Kapılar, İstanbul, 1996; Cephaneçigil, G., Geleneksel İstanbul Evinde Çıkma, (İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999; Çetinkaya, A., Kayseri İli Talas İlçesi, Ali Sait Paşa ve Kazım Paşa Sokakları Geleneksel Yerleşim Dokusunun Analizi, Değerlendirilmesi ve Koruma Geliştirme Önerisi, (GÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002; Kamarlı, E., Kastamonu Tarihi Dokusunda Yer Alan Geleneksel Konut Yapılarının Cephe Mimarisi Üzerine Tipolojik Bir Araştırma, (DEÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2008; Divleli, A., A., Geleneksel Türk Evinin Cephe Analizi: İstanbul-Zeyrek Sırtı Haydar Mahallesi Örneği, (SÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

sından baktığımızda da Edirne örneklerine benzeyen pek çok konutun olduğu görülecektir¹⁰.

Kırklareli'nde 19-20. yy'da genel olarak camlı pencerelerin oranlarının ve sayılarının büyük, giriş kapısının özenli ve vurgulu, düşey plasterler ve yatay silmelerle hareketlendirilmiş ve simetrik cepheli konutların yapıldığı görülmektedir. Sokak ile doğrudan bağlantı sağlayan konutların giriş cephelerinde görülen her türlü mimari öge özenle işlenmiştir. Bu özellikleri aynı zaman diliminde yapılmış kamu yapılarında da görmek mümkündür.

Cephe düzenlemesiyle kent dokusunun önemli unsurlarından biri olan Kırklareli geleneksel konutunun büyük bir çoğunluğu yıkıma terkedilmiş durumdadır. Bu kültür mirasının gelecek kuşaklara aktarımının sağlanabilmesi için doğru bir şekilde restore edilerek koruma altına alınmaları gerekmektedir.

¹⁰ Akansel, S., Edirne Kaleiçi Geleneksel Konutlarında Plan ve Cephe Analizi, (TÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 1990; Coşkun, N., Edirne Kaleiçi Geleneksel Konutlarında Merdiven Tasarım ve Konstrüksiyonunun İncelenmesi, (TÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 1992.

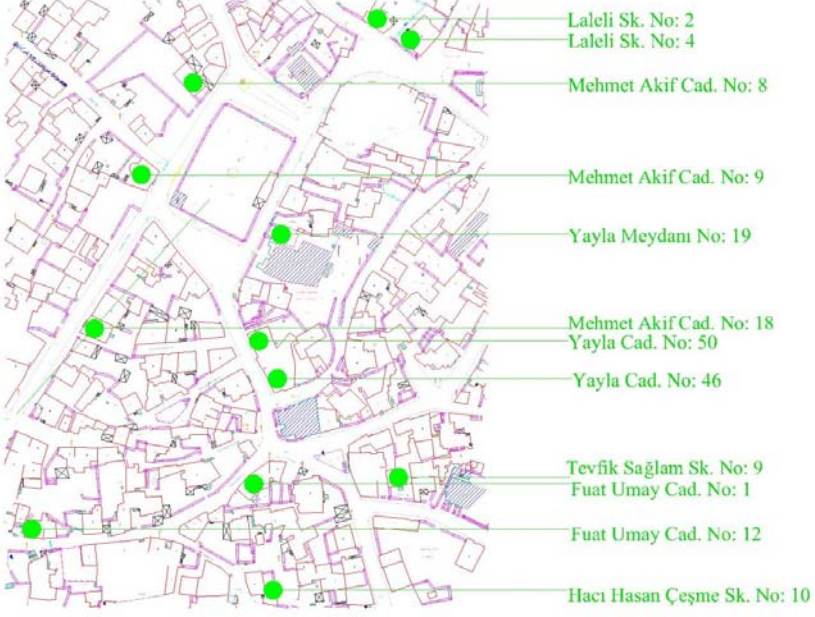
-Yüksek, İ., "Kırklareli Geleneksel Konutlarında Pencerelelerin Karakteristik Özelliklerine Yönelik Bir Çalışma", Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, Edirne, Aralık 2005, s. 93-102

-Yüksek, İ., Esin T., "Kırklareli Geleneksel Konut Örneklerinin Enerji Etkinliğinin Değerlendirilmesi", IX. Tesisat Mühendisliği Kongresi, İstanbul, 2005, s. 797-807

ÇİZİMLER

EVLERİN ŞEHİR PLANINDA YERLERİ

1.Çizim: Yayla Mahallesi ve Demirtaş Mahallesi

2.Çizim: Yayla Mahallesi, Akalar Mahallesi ve Doğu Mahallesi

3. Çizim: Karakaş Mahallesi

4. Çizim: Karaca İbrahim Mahallesi

RESİMLER

1. Resim: Yayla Mahallesi Eski Adliye Sk.No:10

2. Resim: Yayla Mahallesi Laleli Sk.No:2

3. Resim: Yayla Mahallesi Laleli Sk.No:4

4. Resim: Yayla Mahallesi Mehmet Akif Cad.No:8

5. Resim: Yayla Mahallesi Mehmet Akif Cad.No:9

6. Resim: Yayla Mahallesi Mehmet Akif Cad.No:18

7. Resim: Yayla Mahallesi Mektep Sk.No:8

8. Resim: Yayla Mahallesi Mektep Sk.No:10

9. Resim: Yayla Mahallesi Merdivenli Sk.No:1

10. Resim: Yayla Mahallesi Namazgâh Cad.No:59

11. Resim: Yayla Mahallesi Namazgâh Cad.No:67

12. Resim: Yayla Mahallesi Namazgâh Cad.No:67 Yanı (Tamamen yıkıldı)

13. Resim: Yayla Mahallesi Tefik Sağlam Sk.No:9

14. Resim: Yayla Mahallesi Yayla MeydanıNo:19

15. Resim: Yayla Mahallesi Yayla Cad.No:46

16. Resim: Yayla Mahallesi Yayla Cad.No:50

17. Resim: Karakaş Mahallesi Fevzi Çakmak Bulvarı No:33

18. Resim: Karakaş Mahallesi Eski Hapishane Sk. No:21

19. Resim: Karakaş Mahallesi Eski Hapishane Sk.No:25

20. Resim: Karakaş Mahallesi Hasan Paşa Cad.No:19

21. Resim: Karakaş Mahallesi Karakaşbey Sk.No:24

22. Resim: Karakaş Mahallesi Karakaşbey Sk.No:26

23. Resim: Demirtaş Mahallesi Fuat Umay Cad.No:1

24. Resim: Demirtaş Mahallesi Fuat Umay Cad.No:12

25. Resim: Demirtaş Mahallesi Hacı Hasan Çeşme Sk.No:10

26. Resim: Demirtaş Mahallesi Koşuyolu Ara Sk.No:15

27. Resim: Akalar Mahallesi Tirnova Cad. No:1

28. Resim: Akalar Mahallesi Dilber Sk.No:11

29. Resim: Akalar Mahallesi Dibek Geçiti Sk. No:4

30. Resim: Akalar Mahallesi Dilber Sk.No:13

31. Resim: Doğu Mahallesi Gerdanlı Çeşme Sk. No:1

32. Resim: Doğu Mahallesi Şükran Sk.No:1

33. Resim: Karaca İbrahim Mahallesi İnkişaf Sk.No:27

34. Resim: Karaca İbrahim Mahallesi Kurtuluş Cad.No:52

